

Alfonsas MOTUZAS

Vytautas Steponas VAIČIŪNAS

Uniwersytet Witolda Wielkiego w Kownie

ETNICZNO-KULTUROWE POWIĄZANIA POLSKICH I LITEWSKICH ZWYCZAJÓW OBRZĘDOWYCH KULTU ŚW. KAZIMIERZA

Na liturgię Kościoła katolickiego składa się msza św. i obrzędy nabożeństw dodatkowych, inaczej zwane praktykami pobożności ludowej, które są sprawowane poza mszą św. w miejscowym języku¹ Termin ‘pobożność ludowa’ obejmuje „różne przejawy kultu prywatnego lub wspólnotowego, wynikającego z wiary chrześcijańskiej. Wyrażają się one nie przez formy liturgiczne, ale czerpiąc wzory z ducha i kultury własnego narodu”². Praktyki te są inspirowane przez liturgię. Niektóre z nich zostały zatwierdzone przez Stolicę Apostolską lub biskupów, a znaczna część jest dziedzictwem kultu lokalnych Kościołów lub wspólnot zakonnych. Stosuje się je z zachowaniem przepisów i zasad, „zgodnie ze zwyczajami lub prawnie zatwierdzonymi księgami”³ Tak więc dodatkowe obrzędy modlitewne, inaczej zwane praktykami pobożności ludowej, są przeznaczone dla szerokich rzesz ludu chrześcijańskiego.

Obecnie tradycyjne ludowe praktyki modlitewne na Litwie są spotykane w rocznym cyklu kalendarza kościelnego, w poszczególnych dniach wspomnień, w okresie świąt państwowych oraz w nabożeństwach dodat-

¹ *Liturgijos apžvalga*, knyga parengė: s. O. Baliūnaitė ACJ, s. E. Bedalytė ACJ; tekstus papildė kun. V. Šimkūnas SJ. [*Przegląd liturgii*, opracowały: s. O. Baliūnaitė ACJ, s. E. Bedalytė ACJ; tekst uzupełnił ks. V. Šimkūnas SJ], Kaunas 1996, s. 74.

² Dievo kulto ir sakramentų kongregacija, *Liaudiškojo pamaldumo ir liturgijos vadovas* [Kongregacja Kultu Bożego i Dyscypliny Sakramentów, *Dyrektorium o pobożności ludowej i liturgii*], „Bažnyčios indos” 11:2003, nr 179, s. 17. (tłum. cytatu na jęz. polski w: <http://www.kkbids.episkopat.pl/anamnesis/33/4c.htm> z dnia 25.04.2006).

³ Watikano II Susirinkimas, *Konstitucija apie šventąją liturgiją* „*Sacrosanctum concilium*”, [Sobór watykański II, *Konstytucja o liturgii świętej* „*Sacrosanctum Concilium*”], Vilnius 1968, 13. (tłum. cytatu na jęz. polski w <http://www.kkbids.episkopat.pl/dokumentypovii/konstit/1.htm> z 25.04.2006).

kowych i wyrażają się w formie różnorodnych modlitw i pieśni (Godzinki ku czci Niepokalanego Poczęcia Najświętszej Maryi Panny, różaniec do Najświętszej Maryi Panny – odmawiany lub śpiewany, różaniec do Najśłodszego Imienia Jezus, wzgórze kalwarii żmudzkiej, droga krzyżowa, gorzkie żale, egzekwie żałobne – psalmy, pieśni za zmarłych). Wśród wielu innych świąt w kalendarzu są też święta przeznaczone ku czci litewskich świętych i błogosławionych. W ciągu wieków naród litewski miał wielu wielkich ludzi, mądrych władców, nieustraszonych mężów oraz znanych uczonych. Podążali drogami świętości, aczkolwiek nie zostali jeszcze ogłoszeni świętymi – błogosławiony arcybiskup Jerzy Matulewicz oraz błogosławiony Michał Giedroyc. Jedynie król Kaziemierz został ogłoszony świętym.

Odnosnie do kultu św. Kazimierza opublikowano wiele prac teologicznych, historycznych oraz ikonograficznych. Jednakże na Litwie nie odnotowano dotąd literatury poświęconej zwyczajom ludowej pobożności do św. Kazimierza. Epizodycznie problematykę tę uwzględnił etnolog Angelė Vyšniauskaitė w swojej pracy wydanej w roku 1993⁴, Alfonsas Motuzas (2004)⁵ oraz w opracowaniu zbiorowym materiałów z letnich etnograficzno-religioznawczych badawczych ekspedycji terenowych w latach 1999–2005⁶

Jak wynika ze źródeł historycznych, kult św. Kazimierza na Litwie jest zjawiskiem lokalnym, to znaczy św. Kazimierz w sposób szczególny jest czczony jedynie w poszczególnych regionach Litwy, mających zarówno historyczne, jak i geograficzne powiązania z Polską (Auksztota i litewska Suwalszczyzna). Taki stan rzeczy tłumaczą następujące fakty historyczne: papież Klemens VIII kanonizował św. Kazimierza i w swojej bulli z 7 listopada 1602 roku nadał świętu św. Kazimierza na Litwie i w Polsce status wyższego przywileju liturgicznego (*sub ritu duplici*), innymi słowy – uznał kult św. Kazimierza za lokalny, obecny wyłącznie na Litwie i w Polsce. Z kolei papież Paweł V ogłosił św. Kazimierza świętym Kościoła powszechnego, włączając tym samym modlitwy ku czci św. Kazimierza do mszału i brewiarza. W roku 1636 papież Urban VIII ogłosił św. Kazimierza patronem Litwy i zezwolił na świętowanie jego święta

⁴ A. Vyšniauskaitė, *Mūsų metai ir šventės* [Nasz rok i święta], Vilnius 1993.

⁵ A. Motuzas, *Katalikų liaudies pamaldumo praktikos Lietuvoje. Vadovėlis aukštosioms mokykloms* [Katolickie praktyki pobożności ludowej na Litwie. Podręcznik dla szkół wyższych], Kaunas 2004.

⁶ 1999–2005 vasaros lauko ekspedicijų medžiaga [Materiały z letnich ekspedycji terenowych 1999–2005], [w:] Šv. Antano religijos studijų instituto folklorinio kabineto medžiaga [Materiały Pracowni Folklorystycznej Instytutu Studiów Religijnych św. Antoniego], Kretinga 2005.

poprzez uroczystą liturgię. Dlatego św. Kazimierz otrzymał tytuł *Magnus Dux Lituanus*⁷

W celu ukazania etniczno-kulturowego zazębiania się zwyczajów obrzędowych Polaków i Litwinów w zakresie kultu św. Kazimierza podjęliśmy się następujących zadań:

- po pierwsze – ujawnić obrzędowe zwyczaje pobożności do św. Kazimierza na Litwie;
- po drugie – określić źródła pochodzenia badanych fenomenów oraz ich międzykulturowo-etniczne punkty styczności.

Hipoteza badawcza: obrzędowe zwyczaje pobożności do św. Kazimierza są pomnikiem duchowości Polaków i Litwinów i odzwierciedlają pamięć walk o wolność religijną przeciwko pogaństwu, protestantyzmowi, islamowi i prawosławiu. Wpływ na to wywarły historyczne wydarzenia geopolityczne, a także działalność na Litwie bractw i kolegów jezuickich oraz ich misje.

Metody badawcze: retrospekcja i analiza.

Do przeprowadzenia badań najbardziej celowe jest zastosowanie następującej formuły: prezentacja spotykanych na Litwie obrzędowych zwyczajów związanych z kultem św. Kazimierza, ukazanie ich źródeł i powiązań z religijnością polską.

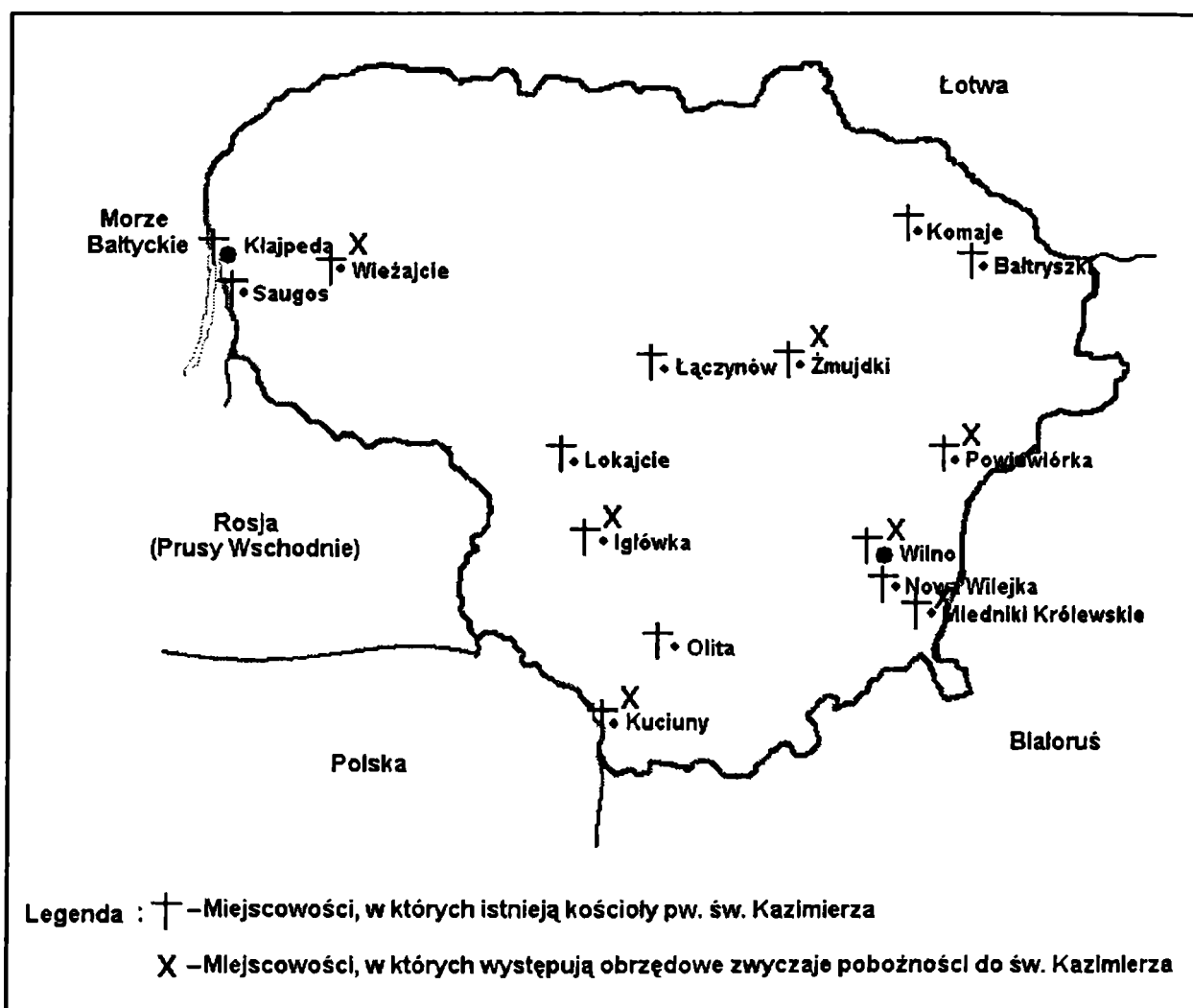
OBRZĘDOWE ZWYCZAJE POBOŻNOŚCI ZWIĄZANE Z KULTEM ŚW. KAZIMIERZA NA LITWIE Pochodzenie i specyfika etnograficzna

Badanie rozpoczęliśmy od analizy wydań litewskiego kompendium katolickiego za lata 1999–2005 i stwierdziliśmy, że na Litwie istnieje 15 świątyń pod wezwaniem św. Kazimierza. Są to kościoły w archidiecezji wileńskiej: w Nowej Wilejce (Naujoji Vilnia), Miednikach Królewskich (Medininkai), Powiewiórcie (Pavoverė) i Wilnie (Vilnius); w archidiecezji kowieńskiej: w Żmujdkach (Žemaitkiemis; w niektórych późniejszych źródłach polska wersja nazwy miejscowości podawana jest również jako Żemajtkiemie) i Łączynowie (Lančiūnava); w diecezji wyłkowskiej: w Olicie (Alytus), Iglówce (Igliauka), Lokajciach (Lekėčiai) i Kuciunach (Kučiūnai); w diecezji telszkiej: w Wieżajciach (Vėžaičiai), Saugos (dawna nazwa niemiecka: Saugen, wersja polska nazwy miejscowości nieznana lub nie istnieje) i Kłajpedzie (Klaipėda); w diecezji po-

⁷ Tarpdiecezinė katechetinė komisija, *Tikėjimas ir gyvenimas. Knyga jaunuoliams*. [Międzydiecezjalna Komisja Katechetyczna, *Wiara i życie. Książka dla młodzieńców*], Kaunas 1992, s. 139.

niewieskiej: w Komajach (Kamajai) i Bałtryszkach (Baltriškės). Z analizy wynika również, że spośród istniejących na Litwie 5 diecezji i 2 archidiecezji dwie diecezje – koszedarska i szawelska – nie mają kościołów pod wezwaniem św. Kazimierza⁸.

Na podstawie źródeł historiograficznych oraz materiałów z letnich badawczych wypraw terenowych w latach 1999-2005, organizowanych przez pracownię folkloru w Instytucie Studiów Religioznawczych św. Antoniego przy Wydziale Teologii Katolickiej Uniwersytetu Witolda Wielkiego, stwierdzono, że obrzędowe zwyczaje pobożności do św. Kazimierza są spotykane jedynie w parafii w Żmujdkach, Bałtryszkach, Wilnie, Powiewiórce, Miednikach oraz Kuciunach⁹

Kościoły pw. św. Kazimierza oraz miejsca ludowej pobożności do św. Kazimierza na Litwie

⁸ *Katalikų Žinynas [Kompendium katolickie]*, Vilnius 1999–2000; 2001; 2002; 2003; 2004.

⁹ *1999–2005 vasaros lauko ekspedicijų mediana...*, jw.

Z powyższej mapy wynika, że piętnaście kościołów pw. św. Kazimierza znajduje się na Litwie Wschodniej, Południowej, Środkowej oraz Zachodniej. Widzimy również, że obrzędowe zwyczaje pobożności do św. Kazimierza są spotykane jedynie na etnograficznych terenach Litwy Wschodniej i Południowej, a miejsca te, połączone ze sobą, tworzą jak gdyby mur obronny przed protestantyzmem od strony północno-wschodniej i przed prawosławiem od strony wschodniej.

W Żmujdkach, znajdujących się na Litwie Wschodniej (Auksztota) nieopodal Wiłkomierza (Ukmergė), do czasu II wojny światowej, podczas obchodów święta św. Kazimierza, po mszy św. na dziedzińcu kościelnym obnoszono procesjonalnie 12 przenośnych chorągwi, stanowiących stacje przedstawiające drogę pobożnego żywota św. Kazimierza, i śpiewano litanie do tego świętego. Tytuły poszczególnych stacji były następujące:

- Stacja I – *Narodzenie św. Kazimierza*
- Stacja II – *Szczególna pobożność do Chrystusa ukrzyżowanego*
- Stacja IV – *Oddawanie czci Najświętszej Maryi Pannie i św. Stanisławowi poprzez pieśni*
- Stacja V – *Pośród nocy modlący się przy kościele okradziony przez złodziei*
- Stacja VI – *Czciciel mszy świętej*
- Stacja VII – *Wyrzekający się nieczystości*
- Stacja VIII – *Lekarz chorych*
- Stacja IX – *Wyznaczający drogę*
- Stacja X – *Opiekun żołnierzy*
- Stacja XI – *Ratunek w nieszczęściu*
- Stacja XII – *Odbiorca tytułu świętego*¹⁰

Analiza materiałów ikonograficznych pokazuje, że źródła tego obrzędowego zwyczaju pobożności uwidocznione zostały w miedziorytach książkowych z XVII wieku. W Gabinecie Rycin Biblioteki Uniwersyteckiej w Warszawie znajdują się grafiki z roku 1600 autorstwa Jakuba Lauro (*Giacomo Lauro*, *Jacobus Laurus*, 1584–1637) oraz Michała Lauro (*Michel[e] Lauro*, prawdopodobnie spokrewnionego z Jakubem Lauro), na których przedstawiono św. Kazimierza w 12 epizodach z jego życia i dokonanych cudów; wielce prawdopodobne, że te ryciny były przeznaczone do „pobożności praktycznej”¹¹ Wokół rysunku centralnego znajdują się sceny tradycyjne, znane z hagiografii świętego królewicza (prawie wszystkie sceny i niemal w takiej samej kolejności są spisane w pierw-

¹⁰ 1999–2005 *vasaros lauko ekspedicijų mediana...*, jw.

¹¹ S. Maslauskaitė, *Neregėtas Šventasis Kazimieras [Niewidzialny św. Kazimierz]*, „*Naujasis Židynis-Aidai*” 6:2005, s. 233, 235.

szych oficjalnych tekstach liturgicznych poświęconych św. Kazimierzowi, opublikowanych w Rzymie w roku 1603)¹² Oto one:

1. Zrodzony z ojca Kazimierza III, króla polskiego, i matki Elżbiety Habsburżanki¹³
2. Zrzeka się miękkiego łoża, by spać na ziemi¹⁴
3. Ze szczególną pobożnością czci Chrystusa ukrzyżowanego¹⁵
4. Chwałę dziewiczej Matki Bożej i św. Stanisława głosi śpiewem¹⁶.
5. Zwykł modlić się w nocnej porze u drzwi świątyni i tam zbójcy z szat go okradają¹⁷
6. Słuchając mszy św. doznaje uniesienia¹⁸
7. Nieczyste kobiety, z zalecenia lekarzy sprowadzone, chory wypędza¹⁹
8. Chorych na różne dolegliwości po śmierci leczy²⁰
9. Ukazuje się po śmierci wojsku polskiemu i przeprowadza je przez rzekę²¹
10. Po złożeniu mu ślubowania wojsko odnosi znaczne zwycięstwo²².
11. Ukazawszy się Polakom ratuje ich z niebezpieczeństw rzeki²³
12. Przez Leona X do katalogu świętych wpisany²⁴.

Źródła historyczne litewskiego Kościoła katolickiego informują, że pierwszy kościół w Żmujdkach wzniesli jezuici w roku 1568, ale osiedli przy kościele dopiero 23 sierpnia 1577 roku, gdy biskup (później kardynał) Jerzy Radziwiłł przekazał im Żmujdki. Jezuici zadomowili się tu nie w celu walki z protestantyzmem, co w owym czasie było czymś naturalnym, lecz z resztkami pogaństwa, które wówczas było silnie zakorzenione w tych okolicach. W roku 1586 patronem świątyni obrano św. Kazimierza²⁵ Mieszkający w Żmujdkach jezuici rejestrowali objawy pogaństwa, opisywali co ciekawsze materiały etnograficzne i przesyłali je do swego centrum w Rzymie.

¹² *Officium S. Casimiri confessoris per totum Poloniae Regnum & Magnum Lituaniae Ducatum ex Decreto S. D. N. Clementis VIII. Pont. Max., Romae, 1603; zob. „Naujasis Židynys-Aidai” 6:2005, s. 233.*

¹³ *Tamże: Patre Casimiro III Rege Poloniae Matre Elisabetha filia imperatoris nascitur.*

¹⁴ *Tamże: Neglecto molli strato in terra cubat.*

¹⁵ *Tamże: Christum Cruci affixum praecipua pietate colit.*

¹⁶ *Tamże: Deiparae Virginis et. S. Stanislai laudes carminibus celebra[m]t [!].*

¹⁷ *Tamże: Noctu ad templi fores orare solitus a latronib[us] uestibus spoliatur.*

¹⁸ *Tamże: Dum Sacrum Missae officium audit, a sensibus abstrahitur.*

¹⁹ *Tamże: Impuras foeminas medicorum consilio adductas aegrota(n)s abigit.*

²⁰ *Tamże: Varijs affectos morbis post mortem sanat.*

²¹ *Tamże: Exercitum Polonum post morte(m) ei apparens per fluvium traducit.*

²² *Tamże: Voto ad eum facto insignem uictoriam referunt.*

²³ *Tamże: Polonis apparens periculo fluminis eos erripit.*

²⁴ *Tamże: A Leone X in Catalogum Sanctorum refertur.*

²⁵ *Br. K v i k l y s, Lietuvos bažnyčios. Kauno arkivyskupija [Litewskie kościoły. Archidiecezja kowieńska], t. 3, Chicago 1983, s. 475–476.*

Rezultaty misyjnej działalności jezuitów ujawniły się w późniejszych wydarzeniach historycznych, mówiących o tym, że w trudnych czasach szerzenia przez władze carskie prawosławia kult św. Kazimierza był symbolem walki o wolność wyznania. Świadczy o tym następujące wydarzenie historyczne:

W 1892 r., gdy kościółek w Żmujdkach spalił się na skutek pożaru, został on przez miejscowych parafian w jedną noc odbudowany i wyświęcony. Ówczesnym władzom to się nie spodobało i proboszcza parafii ks. Gulbinasa wywieziono na zesłanie²⁶

Po zestawieniu materiałów źródłowych z ekspedycji terenowych z opublikowanym materiałem naukowym widzimy, że obrzędowy zwyczaj obchodzenia wystawionych w postaci chorągwi 12 stacji drogi pobożnego żywota św. Kazimierza jest tożsamy ze znajdującymi się w Gabinecie Rycin Biblioteki Uniwersyteckiej w Warszawie grafikami z roku 1600 autorstwa Jakuba i Michała Lauro, których kopie dotarły do Żmujdek dzięki członkom Towarzystwa Jezusowego.

Inny odblask duchowego życia św. Kazimierza spotykamy w Wilnie. Prócz obchodów święta ku czci św. Kazimierza (4 marca) obchodzi się tu tak zwane „Kaziuki”, czyli jarmark (kiermasz) św. Kazimierza²⁷. W czasach obecnych „Kaziuki” powoli zatracają swój religijny podtekst. Na kiermaszu handluje się przedmiotami używanymi w gospodarstwie rolnym oraz innymi akcesoriami gospodarstwa domowego. Sprzedaje się tu także wiele misternie uplecionych palm wileńskich – głównego symbolu tego święta. Źródła historyczne donoszą, że od zarania „Kaziuków” palmy do Wilna były przywożone z miejscowości Zameczek (Pilaitė), znajdującej się w odległości sześciu kilometrów na północny-zachód od wileńskiej Starówki. Wiadomo, że od początku XVII wieku do roku 1773 Zameczek był własnością jezuitów (przedtem działała tam prowadzona przez nich kaplica) i członkowie Towarzystwa Jezusowego organizowali stąd procesje z palmami do Wilna na cześć św. Kazimierza, a podczas procesji grano na instrumentach sygnałowych (dętych blaszanych)²⁸.

Źródła procesji z palmami ku czci św. Kazimierza tkwią w Ewangeliach. Możemy uznać, że radosny wjazd Jezusa do Jerozolimy stanowił prapoczątek chrześcijańskich procesji kościelnych. Wjazd ten został opisany we wszystkich czterech Ewangeliach, choć różniących się w szcze-

²⁶ Tamże, s. 476.

²⁷ A. Vyšniauskaitė, *Mūsų metai ir šventės [Nasz rok i święta]*, Kaunas 1993, s. 19–20; s. 42–44.

²⁸ A. Stasiulevičiūtė, *Verbas atnešė jėzuitai [Palmy przynieśli Jezuici]*, „Katalikų pasaulis” 3:2003, nr 152, s. 31.

gółach: „Ogromny tłum słał swe płaszcze na drodze, inni obcinali gałazki z drzew i ścielili na drodze. A tłumy, które Go poprzedzały i które szły za Nim, wołały głośno: «Hosanna Synowi Dawida! Błogosławiony Ten, który przychodzi w imię Pańskie! Hosanna na wysokościach!»” (Mt 21, 8–9).

Procesje w Kościele katolickim zwykło się dzielić na liturgiczne lub zwyczajne (*processiones ordinariae*), nadzwyczajne lub szczególne (*processiones extraordinariae*), ogólne i lokalne. W poszczególnych krajach lub regionach procesje Kościoła katolickiego mają specyficzne, narodowe zabarwienie, jednak zachowują powszechnie obowiązujący porządek i miejscowe zwyczaje²⁹ Podczas procesji biją dzwony, wierni śpiewają pieśni i litanie, często procesjom towarzyszy muzyka (wykonywana przy użyciu bębnów, trąbek i innych instrumentów)³⁰ Tradycja śpiewu w procesjach znana była w Polsce już w XVI wieku³¹ Zdaniem polskich historyków, powszechny na Litwie zwyczaj śpiewania pieśni i grania na sygnałowych instrumentach muzycznych podczas procesji wywodzi się z Polski. Teksty modlitw i pieśni wykonywanych podczas przejścia od jednego kościoła do drugiego, od jednego krzyża do drugiego, Polacy „ubrali” w melodię, by więcej było śpiewu niż ciszy³². Jak wiadomo, sam królewicz Kazimierz również był miłośnikiem muzyki. Po otwarciu jego trumny w roku 1604, tuż obok głowy znaleziono pergamin z modlitwą św. Bernarda *Omni die dic Mariae*). Królewicz Kazimierz ukochał ten tekst, wciągnął go do swoich codziennych modlitw i żył jego treścią.

Podczas procesji odgrywano scenki³³, śpiewano z towarzyszeniem instrumentów muzycznych litanie do Najświętszej Maryi Panny i do św. Kazimierza, pieśń *Sub tuum praesidium* i antyfonę o św. Kazimierzu *Hic vir despiciens mundus*³⁴ Modlitwy, pieśni i muzyka wykonywana w czasie procesji były znakiem wdzięczności dla św. Kazimierza za zwycięstwa Chodkiewicza nad Turkami pod Chocimiem oraz wyrazem pamięci po zaprzestaniu wojny z tym wrogiem w roku 1666³⁵

²⁹ *Encyklopedia kościelna*, t. 21, Warszawa 1896, s. 451.

³⁰ L. Gričiūtė, *XVII–XVIII a. bažnytinės procesijos Vilniuje* [Kościelne procesje w Wilnie w XVII–XVIII wieku], „Lietuvos katalikų mokslo akademijos metraštis” [Rocznik Litewskiej Katolickiej Akademii Nauk] 21:2002, s. 343.

³¹ R. Rak, *Śpiewy w czasie drogi krzyżowej*, [w:] *Droga krzyżowa*, oprac. J. Kopeć, Poznań 1987, s. 439.

³² A. Chadam, *Śpiewnik kalwaryjski*, Kalwaria Zebrzydowska 1984, s. 34.

³³ S. Rabikauskas, *Krikščioniškoji Lietuva* [Chrześcijańska Litwa], Vilnius 2002, s. 219.

³⁴ *Kościół zamkowy, czyli katedra wileńska w jej dziejowym, liturgicznym, architektonicznym i ekonomicznym rozwoju*, t. 1, Wilno 1910, s. 293–294.

³⁵ Tamże, s. 112, 386, 407.

Zwyczaj stosowania różnorodnych form dźwiękowych podczas obchodów święta św. Kazimierza powstał w Wilnie: „Dalej w procesji szli muzykanci [...]. Zbliżając się do katedry, słycać było hurkot dział, trąbkotanie strzelb i bicie dzwonów”³⁶ Donośne i efektownie brzmiące dźwięki muzycznych instrumentów dętych były symbolem posłańca wzywającego do walki; oznaczały początek wydarzenia oraz dźwiękową łączność z Bogiem. Ich użycie nie było dziełem przypadku. W tym czasie litewska szlachta, władcy i duchowieństwo za przykładem polskiego duchowieństwa i sfer wyższych zaczęli zakładać kapele. W polskiej muzycznej kulturze religijnej kapele instrumentalne są znane od XVI wieku. Tak więc z Polski przyjął się w Wilnie obrzędowy zwyczaj grania na sygnałowych instrumentach muzycznych podczas uroczystości ku czci św. Kazimierza.

Po ostatecznym rozbiorze państwa litewsko-polskiego przez ościenne kraje (1795) Litwa przypadła Rosji. Nowe władze dążyły do zruszczenia Litwinów i propagowały religię prawosławną. Zdając sobie sprawę, że Litwini uważają św. Kazimierza za swego opiekuna w niebie, zaczęto czynić przeszkody w oddawaniu mu czci; wileński kościół pw. św. Kazimierza zamieniono na cerkiew, zakazano obchodów święta św. Kazimierza.

W okresie sowieckim, po zamknięciu wileńskiej katedry (1953) i przekształceniu jej w muzeum sztuki, trumna ze zwłokami św. Kazimierza została przeniesiona do kościoła św. św. Piotra i Pawła na Antokolu. Po zmianach politycznych i odzyskaniu przez litewskich katolików katedry, 4 marca 1989 roku relikwie św. Kazimierza wróciły na miejsce swego wiecznego spoczynku.

Tak więc organizowane w Wilnie procesje ku czci św. Kazimierza, obchodzenie 12 stacji drogi pobożnego żywota św. Kazimierza w parafii w Żmujdkach, śpiewanie pieśni i litanii do św. Kazimierza oraz granie na sygnałowych instrumentach muzycznych (dętych blaszanych) ma bezpośredni związek ze świętością św. Kazimierza i jest symbolem odzwierciedlającym walki Polaków i Litwinów o wolność religijną przeciwko pogaństwu, protestantyzmowi, prawosławiu i islamowi.

Inny zwyczaj obrzędowej pobożności związanej z kultem św. Kazimierza spotykamy na Litwie Wschodniej, w Aukstocie, na pograniczu z protestancką Łotwą i prawosławną Białorusią, tj. w parafii pw. św. Kazimierza w Bałtryszkach, w diecezji poniewieskiej, gdzie podczas obchodów święta św. Kazimierza leżano krzyżem³⁷ Według źródeł historycznych pierwszy kościół katolicki w Bałtryszkach wybudowano w roku

³⁶ *Theatrum s Casimiri, in quo ipsius prosapia, vita, miracula et illustris pompa in solemnibus eiusdem apotheoseos instauratione, Vilnae Lithuaniae metropoli instituta graphice proponuntur*, [Vilnius] 1604, s. 49, 55.

³⁷ 1999–2005 vasaros lauko ekspedicijų mediana..., jw.

1913 w celu przeciwstawienia się narzucanej rusyfikacji i prawosławia przez Rosję oraz działający w pobliżu klasztor prawosławny. Przed rokiem 1930 modlono się tu już w języku litewskim, a ewangelię czytano po polsku. W kościele nad ołtarzem głównym był zawieszony metalowy wizerunek Najświętszej Maryi Panny, przypominający obraz Matki Boskiej Ostrobramskiej³⁸ Również jedną z katolickich form pobożności, symbolizujących opór wobec Cerkwi prawosławnej było praktykowane tu leżenie krzyżem na ziemi. Ten zwyczaj był znany już w początkach XVII wieku. Pisał o tym w roku 1607 jezuita S. Rostowski, opisując wileńską procesję pokutną: „Śpiewając pieśni, młodzież szła do kościoła św. Stefana. Stamtąd po zakończeniu mszy św. i położeniu się krzyżem na ziemi, wszyscy ruszają do kaplicy św. Kazimierza w katedrze”³⁹

Obrzędowy zwyczaj leżenia krzyżem do praktyk katolickiej pobożności ludowej na Litwie wszedł razem z chrześcijaństwem. Pierwsze wzmianki o tym zwyczaju znajdujemy w Piśmie Świętym, mówiącym o częstym padaniu na twarz przed Panem (Rdz 17, 3; Pwt 9, 18; Ne 8, 6; Tb 12, 16; Jdt 9, 1; 10, 1–2; 2 Mch 10, 4; Mk 5, 22; Mt 26, 39; Ap 4, 10). Padanie przez modlących się krzyżem przy stacjach lub świętych obrazach jest wyrazem ich szacunku wobec tego kultu. W polskiej literaturze po raz pierwszy w roku 1582 pisał o tym Jakub Wujek w swojej *Postylli*. Akcentuje on odwiedzanie siedmiu stacji i uczczenie ich starym zwyczajem przez leżenie krzyżem na ziemi⁴⁰ Do Bałtryszek zwyczaj ten przywędrował z Jerozolimy przez Polskę i Wilno.

Specyficzne formy pobożności do św. Kazimierza spotykamy na Wileńszczyźnie. Na Litwie Południowo-Wschodniej, w etnograficznym regionie Dzukiji, w Powiewiórce (archidiecezja wileńska), w czasie obchodów uroczystości św. Kazimierza przez cały dzień (również podczas mszy św.) jeszcze w połowie XX wieku miejscowe kobiety chodziły boso, mając głowę i twarz zakrytą chustą, natomiast w kościele w Miednikach czczono skrawki płótna, którym wcześniej były okryte relikwie św. Kazimierza⁴¹ Owe zwyczaje obrzędowe związane z zakrywaniem włosów, twarzy oraz chodzeniem boso mają związek z procesjami na cześć św. Kazimierza i są znane w Wilnie. Już podczas pierwszych procesji ku czci św. Kazimierza w roku 1527 zadziwiła pobożność kobiet: większość z nich miała zasłonięte twarze, włosy i była boso. To nie tylko te „z ludu, których stopy twardej kamień poznały, [...] lecz również wy-

³⁸ Br. Kviklys, *Lietuvos bažnyčios. Panevėžio vyskupija [Litewskie kościoły. Archidiecezja poniewieska]*, t. 4, Chicago 1984, s. 108–109.

³⁹ [S. Rostowski], *Litvanicarum Societatis Iesu historiarum provincialium auctore Stanislae Rostowski, ex eadem societate et provincia sacerdote*, Vilnae 1877, s. 216.

⁴⁰ A. Motuzas, *Katalikų liaudies pamaldumo praktikos Lietuvoje...*, s. 352.

⁴¹ 1999–2005 vasaros lauko ekspedicijų mediana..., jw.

kształcone, z wysokich domów, piękne, wystrojone, eleganckie, które nawet w cieniutkich sukienkach pot zrasza i których radościom jedwab gorącym dokucza”⁴². Obrzędowy zwyczaj zakrywania włosów i twarzy przez kobiety idące w procesji ku czci św. Kazimierza prawdopodobnie miał na celu przedstawienie czystości kobiet na wzór ślubów czystości złożonych przez Kazimierza około roku 1471 u stóp Matki Bożej w Częstochowie⁴³. Obrzędowy zaś zwyczaj chodzenia przez kobiety boso w tych procesjach był wyrazem ascezy i pamiątką umiłowania przez królewicza takiego sposobu życia.

Wieś Powiewiórka znajduje się obecnie w rejonie święciańskim (Švenčionys), w odległości 7 km na wschód od miasteczka Podbrodzie (Pabradė) i 5 km na zachód od granicy Litwy z Białorusią. Znajdujący się tu kościół pw. św. Kazimierza wzniesiono w latach 1774–1775. Od początku w kościele wszystko było polskie i odbywało się po polsku⁴⁴. Dopiero w czasach sowieckich, gdy wieś Powiewiórka należała do apilinki (najmniejsza jednostka administracyjna), w Podbrodziu, wprowadzono język litewski.

Zwyczaj obrzędowy, polegający na oddawaniu czci skrawkom płótna, którym były okryte relikwie św. Kazimierza, ma związek przede wszystkim z oddawaniem czci miejscom świętym i relikwiom.

W liturgii obrzęd oddania czci, na przykład poprzez pocałunek, jest znany w dwóch przypadkach: (1) jako wyraz szacunku (pocałunek ołtarza, księgi Pisma Świętego); (2) jako znak pokoju przed komunią św. po wezwaniu skierowanym do wiernych przez kapłana: „Przekażcie sobie znak pokoju”⁴⁵. W dniach 28–30 maja 1922 roku, podczas uroczystości zainicjowanych przez biskupa wileńskiego Jerzego Matulewicza z okazji obchodów 400-lecia kanonizacji św. Kazimierza, w wileńskich kościołach, przede wszystkim w katedrze, a także w Miednikach i w bardziej odległych kościołach diecezji rozdawano skrawki płótna, niegdyś okrywające trumnę z relikwiami św. Kazimierza. Dla szczęśliwców, obdarzonych takim skrawkiem, miał on przypominać świętego królewicz, który „miłującą duszą obejmował Wilno i Kraków, Litwę i Polskę”, oraz zamiary pracy pasterskiej biskupa Jerzego⁴⁶.

⁴² *Theatrum s. Casimiri...*, s. 55.

⁴³ Tarpdiecezinė Katechetinė Komisja, *Tikėjimas ir gyvenimas...*, s. 139.

⁴⁴ *Kościół zamkowy...*, s. 260–261.

⁴⁵ A. K a j a c k a s, *Bažnyčia liturgijoje. Liturgijos raida istorijoje. Vadovėlis aukštosioms mokykloms [Kościół w liturgii. Historyczny rozwój liturgii. Podręcznik dla szkół wyższych]*, Lietuvos katechetikos centras 1997, s. 37.

⁴⁶ G. Gustaitė, *Šv. Kazimiero 400 metų kanonizavimo sukakties minėjimas 1922 m. [Obchody 400-lecia kanonizacji św. Kazimierza w roku 1922]*, „Lietuvių katalikų mokslo akademijos metraštis” [Rocznik Litewskiej Katolickiej Akademii Nauk] 21:2002, s. 394.

Miedniki są miasteczkiem położonym w rejonie wileńskim, na 31. km szosy Wilno – Oszmiany – Mińsk, w kierunku południowo-wschodnim. Miejscowość ta była znana już w XII wieku. Stał tu potężny zamek, nieopodal którego przebiegał trakt łączący Litwę z ziemiami ruskimi. Zamek miał znaczenie strategiczno-obronne. Dokładna data wzniesienia pierwszego kościoła nie jest znana, przypuszcza się, że mogą to być lata 1387, 1391 lub 1413. Fundatorem kościoła Świętej Trójcy był wielki książę litewski i król polski Władysław Jagiełło, który później przekazał parafię pod zarząd kanoników regularnych od pokuty. Według źródeł historycznych król Kazimierz spędził ponad pół roku u mielnickich kanoników. Zmarł w Grodnie podczas mszy św. 4 marca 1484 roku⁴⁷ Po jego śmierci zwłoki zmarłego przez pewien czas były złożone w Miednikach i dopiero 17 lipca przewieziono je do Wilna i pochowano w jednej z kaplic wileńskiej katedry⁴⁸ W roku 1832 władze carskie zamknęły w Miednikach klasztor kanoników regularnych od pokuty, a w roku 1865 tutejszy katolicki kościół zamieniły w prawosławną cerkiew, która w roku 1910 uległa zniszczeniu. Nadto „w Miednikach znajdują się ruiny starego zamku, w którym św. Kazimierz przez czas dłuższy zamieszkiwał; miejsce kaplicy, gdzie św. Kazimierz modlił się, dziś oznacza ustawiony krzyż. Postanowiono ku czci Świętego wybudować tu kościół [pod jego wezwaniem]. W dniach 28–30 maja 1922 r. w obecności parotysięcznego tłumu biskup Matulewicz poświęcił miejsce, w którym miał on zostać wzniesiony, odprawił uroczystą mszę św., wygłosił kazanie”⁴⁹ Taka cześć oddawana św. Kazimierzowi zyskała przychylność Stolicy Apostolskiej i w roku 1931 w miejscu dawnej świątyni wybudowano nowy, drewniany kościół, któremu obok starego wezwania Świętej Trójcy dodano wezwanie św. Kazimierza, jako tego, którego z Miednikami łączyły ścisłe więzi⁵⁰

Jeszcze inne zwyczaje obrzędowe ku czci św. Kazimierza, jak wynika z materiałów zebranych podczas ekspedycji badawczych w terenie, są spotykane w innym regionie etnograficznym Litwy – na litewskiej Suwalszczyźnie, w parafii w Kuciunach diecezji wylkowyskiej. Wieś Kuciuny znajduje się w odległości 12 km na południe od miasta Łódziej (Ładzijai), w pobliżu granicy polsko-litewskiej. Od roku 1685 wieś ta była własnością grodzieńskich jezuitów. Kościół pw. św. Kazimierza w Ku-

⁴⁷ Z. I v i n s k i s, *Krikščionybė Lietuvoje [Chrześcijaństwo na Litwie]*, [w:] tegoż, *Rinktiniai raštai [Wybrane pisma]*, t. 4, Roma 1987, s. 615–617.

⁴⁸ Tamże.

⁴⁹ Lietuvos centrinis valstybinis archyvas (LCVA) [*Litewskie Główne Archiwum Państwowe*], f. 1674, ap. 2, b. 28, I. 26–27.

⁵⁰ Br. K v i k l y s, *Lietuvos bažnyčios, Vilniaus arkivyskupija [Litewskie kościoły. Archidiecezja wileńska]*, t. 5/2, Chicago 1986, s. 216, 218.

ciunach został konsekrowany 2 listopada 1907 roku⁵¹ W uroczystość św. Kazimierza (4 marca) zgodnie z miejscową tradycją parafianie pościli i hojnie wspierali żebraków⁵².

Ów zwyczaj zachowywania postu ma związek z życiem samego Kazimierza, albowiem „mówi się o jego pokucie: nosił włosiennicę, pościł, w nocy modlił się przy zamkniętych drzwiach kościoła”⁵³ Również zwyczaj dawania jałmużny żebrakom nawiązuje do cech charakteru tego świętego, który „w wieku 18 lat Kazimierz pędził życie ascetyczne, cechowała go niezwykła pobożność, czystość, wrażliwość na biednych”⁵⁴. Wierzono przy tym w skuteczność modłów zanoszonych przez żebraków. Taki biedak mógł pomóc swoją modlitwą choremu człowiekowi lub zwierzęciu. Proszono ich o modlitwę za zmarłych, ale także by lepiej się prowadziło w gospodarstwie, by w czasie suszy spadł deszcz bez gradu i piorunów. Żebraków uważano za pośredników pomiędzy żywymi i zmarłymi⁵⁵ Kościół katolicki zwyczaj ten wiąże z etyką chrześcijańską: „Bądźcie miłosierni, jak Ojciec wasz jest miłosierny. [...] Dawajcie, a będzie wam dane; miarę dobrą, natłoczoną, utrzęsioną i opływającą wsypią w zanadru wasze. Odmierzą wam bowiem taką miarą, jaką wy mierzycie” (Łk 6, 36–38). Działalność misyjna jezuitów w Kuciunach przybliżała wierzącym wzór życia św. Kazimierza, liturgię kościelną i etykę chrześcijańską. Nadgraniczne położenie Kuciun w stosunku do katolickiej Polski, w której św. Kazimierz również był i jest uznawany za patrona, stało się pomostem łączącym obydwie narody.

Na podstawie zaprezentowanego w artykule materiału zbudowano tabelę (na następnej stronie), przedstawiającą obrzędowe zwyczaje ludowej pobożności do św. Kazimierza, ich pochodzenie oraz etniczno-kulturowe polsko-litewskie zazębianie się.

* * *

Na podstawie przeprowadzonych badań można ustalić pewne wnioski ogólne:

1. Kult św. Kazimierza na Litwie jest lokalny, to znaczy św. Kazimierz w sposób szczególny jest czczony jedynie w poszczególnych regionach, posiadających zarówno więzi historyczne, jak i stosunki sąsiedzkie z Polską (Auksztota i litewska Suwalszczyzna).

⁵¹ J. Gutauskas, *Krikščionybė Lietuvoje [Chrześcijaństwo na Litwie]*, Kaunas 1992, s. 186.

⁵² 1999-2005 vasaros lauko ekspedicijų mediana..., jw.

⁵³ J. Gutauskas, *Krikščionybė Lietuvoje...*, s. 32.

⁵⁴ Tamże.

⁵⁵ 1999-2005 vasaros lauko ekspedicijų mediana..., jw.

**Obrzędowe zwyczaje ludowej pobożności związanej z kultem św. Kazimierza,
ich pochodzenie oraz etniczno-kulturowe powiązania polsko-litewskie**

Lp.	Zwyczaj obrzędowy	Miejscowość	Pochodzenie	
			lokalne	zaczepnięte
1.	Obchodzenie 12 stacji drogi pobożnego żywota św. Kazimierza	Żmujdki (archidiecezja kowieńska)	–	Ryciny miedziorytnicze zachowane w polskich książkach (1600); wileńscy jezuici
2.	Procesje z palmami	Zameczek, Wilno	1604 – jezuici	–
3.	Zasłanianie przez kobiety chustami włosów i twarzy	Powiewiórka (archidiecezja wileńska)	Od 1604 – Wilno; od 1775 – Powiewiórka	–
4.	Chodzenie przez kobiety boso	jw.	jw.	–
5.	Oddawanie czci skrawkom płótna, którym była okryta trumna z relikwiami św. Kazimierza	Miedniki (archidiecezja wileńska)	Od 1931 – biskup wileński J. Matulewicz	–
6.	Post	Kuciuny (diecezja wyłkowyska)	–	Liturgia kościelna; osobisty przykład z życia św. Kazimierza; bliskość z Polską.
7.	Jałmużna	jw.	–	Etyka chrześcijańska; osobisty przykład z życia św. Kazimierza; bliskość z Polską.
8.	Leżenie krzyżem na ziemi	Bałtryszki (diecezja poniewieska)	–	Jerozolima; Polska; Wilno
9.	Granie na sygnałowych instrumentach muzycznych	Wilno (archidiecezja wileńska), Bałtryszki (diecezja poniewieska)	–	Polska; Wilno
10.	Śpiewanie pieśni	Żmujdki, Bałtryszki, Wilno, Powiewiórka, Miedniki, Kuciuny	–	Polska; osobisty przykład z życia św. Kazimierza.

2. Na praktykę kultu św. Kazimierza składa się 10 zwyczajów obrzędowych: obchodzenie 12 stacji drogi pobożnego żywota św. Kazimierza; procesje z palmami; zasłanianie przez kobiety włosów i twarzy chustami oraz chodzenie boso (symbol czystości kobiet); oddawanie czci skrawkom płótna, którym była okryta trumna z relikwiami św. Kazimierza; post; jałmużna dla żebraków; leżenie krzyżem na ziemi; granie na sygnałowych instrumentach muzycznych oraz śpiewanie pieśni.

3. Spośród 10 wymienionych zwyczajów obrzędowych 6 pochodzi z Polski, 4 mają pochodzenie lokalne, u źródła 3 zwyczajów obrzędowych leży nauka Kościoła lub przykłady zaczerpnięte z życia św. Kazimierza.

4. Pod względem etnograficznym najbogatszy jest region Litwy Wschodniej (Auksztota): 4 zwyczaje obrzędowe odnotowano w archidiecezji wileńskiej, 2 – w diecezji poniewieskiej i 1 w archidiecezji kowieńskiej. Litewska Suwalszczyzna (diecezja wyłkowyska) posiada 2 zwyczaje obrzędowe. Wszystkie regiony etnograficzne łączy wspólny zwyczaj obrzędowy śpiewania pieśni.

5. Zwyczaje obrzędowe lokalnego pochodzenia: zasłanianie przez kobiety chustami włosów i twarzy oraz chodzenie boso (symbol czystości kobiet) i oddawanie czci skrawkom płótna, którym były okryte relikwie św. Kazimierza, stanowią etniczny wyraz szacunku i miłości litewskich katolików do św. Kazimierza.

6. Uroczyste procesje z palmami w Wilnie są spuścizną po działalności misyjnej członków Towarzystwa Jezusowego.

7. Polska kultura religijna wywarła wpływ na uformowanie się w litewskiej pobożności ludowej następujących zwyczajów obrzędowych: obchodzenie 12 stacji drogi pobożnego żywota św. Kazimierza, odmawianie modlitw i śpiewanie pieśni ułożonych specjalnie ku czci św. Kazimierza oraz używanie podczas modlitw różnych form wyrazu dźwiękowego (granie na muzycznych instrumentach sygnałowych).

Wyniki przeprowadzonej analizy uzasadniają postawioną na początku hipotezę, iż obrzędowe zwyczaje pobożności do św. Kazimierza są pomnikiem duchowości Polaków i Litwinów i odzwierciedlają pamięć walk o wolność religijną przeciwko pogaństwu, protestantyzmowi, islamowi oraz prawosławiu. Wpływ na to wywarły historyczne wydarzenia geopolityczne, a także działalność na Litwie bractw i kolegiów jezuickich oraz ich misje i zakres tych misji.

ETHNO-CULTURAL CONTACTS BETWEEN POLISH AND LITHUANIAN RITUAL CUSTOMS IN DEVOTIONS TO ST. CASIMIR

S u m m a r y

Traditional folk devotional practices in nowadays Lithuania are found in the Church calendar, among the prayers, hymns and songs of national feasts, memorable days or additional devotions (Hours of Our Lady, the Rosary of Our Lady and of Jesus' Name, performed orally or by singing, Samogitian Calvaries, Stations of the Cross, Lamentations on the Passions of Christ and Mourning Psalms in commemoration of the dead. Among them, there are special feasts of different Lithuanian saints and the blessed. In the course of centuries, Lithuania had

a lot of prominent people, wise rulers, brave men or sages. Among them there are blessed archbishop George Matulaitis and Michael Giedraitis who are on the way to beatification, but so far not proclaimed as saints. The only Lithuanian saint is St. Casimir. There are quite a lot scientific theological, historical, art research (iconographic) materials about the cult of St. Casimir either in Lithuania, or all over the world, but practically there no materials about the folk devotions and rituals, concerning St. Casimir.

Historical sources claim the cult of St. Casimir to be of local origin, i.e., worshiped only in separate regions, having either historical or neighbouring contacts with Poland. Historical facts confirm that: Pope Clement VIII by his breve (1602.11.07) raised the feast of St. Casimir in Lithuania and Poland to a higher liturgical degree (sub ritu dublici), in other words, proclaimed his cult as local, i.e., for Lithuania and Poland. His successor, Pope Paul V, made it universal and included St. Casimir's prayers into the Missal and breviary. In 1636 Pope Urban VIII proclaimed St. Casimir the patron of Lithuania, and allowed his feast to be celebrated with solemn liturgy. That is why he bears the name *Magnus Dux Lituanius*.

As there are close Catholic contacts between Poland and Lithuania, the aim of the research is to reveal ethno-cultural contacts of St. Casimir's devotional practices in Poland and Lithuania. In order to reach the purpose, such tasks were raised: firstly, to reveal St. Casimir's devotional practices in Lithuania; then, to set the origin of these practices and their intercultural ethnic ties. The research done allows to make such conclusions: firstly, the cult of St. Casimir in Lithuania is of local origin, i.e., he is worshiped in separate Lithuanian regions, having either historical, or neighbouring contacts with Poland (Highlands and Suvalkija); secondly, St. Casimir's devotions consist of 10 customs. They are: 12 stations of St. Casimir's pious life, processions with palms; women, hiding their hair and faces under a kerchief and walking afoot as a symbol of chastity; a cloth, that vested St. Casimir's relics, put into pieces and venerated; fasting; giving alms to the beggars; lying cruciform on the ground, playing with signal musical instruments and singing of hymns; thirdly, from 10 ritual customs, 6 are of Polish origin, 4 – of local origin, 3 – from the teachings of the Church or the personal life of St. Casimir; fourthly, the most ethnographically rich region is eastern and south-eastern Lithuania (Highlands and Dzūkija): 4 are in Vilnius diocese, 2 – in Panevėžys diocese and 1 – in Kaunas archdiocese. Suvalkija (Vilkaviškis diocese) has got 2 ritual customs. All the ethnographic regions have a common ritual custom – singing of hymns. The fifth thing is ritual customs of local origin: women, hiding their hair and faces under a kerchief and walking afoot as a symbol of chastity, a cloth, that vested St. Casimir's relics, put into pieces and venerated. Using of these customs witness the respect and love of Lithuanian Catholics to St. Casimir. The sixth thing is that, during the missions of Jesuit sodality, came solemn processions with the palms in honour of St. Casimir. And the last conclusion is that Polish religious culture influenced Lithuanian folk devotions in forming such ritual customs as: walking of twelve stations, devoted to St. Casimir's pious life, special prayers, said to his honour, singing of special hymns or other sonic expressions, like playing the signal instruments.

The results of the research prove the thesis, that devotions to St. Casimir are the obelisk of Polish and Lithuanian spirituality, a symbol of fights for religious freedom, against paganism, Protestantism, Islam and Orthodoxy. They were influenced by the historical – geopolitical situation, by the Jesuit order in Lithuania with their sodalities, colleges and wide area of their missions.